

SAMOKONTROLA U FUNKCIJI PREDVIĐANJA INTERNALIZOVANOG I EKSTERNALIZOVANOG NASILNOG PONAŠANJA

Prethodno saopćenje

Primljeno/Received: 3. 12. 2020.

Prihvaćeno/Accepted: 9. 3. 2021.

Gorjana VUJOVIĆ

Sažetak

Značaj proučavanja koncepta samokontrole, kao jednog od mehanizama adaptacije, posebno je prepoznat na polju kontrole različitih oblika društveno neprihvatljivih ponašanja, a time i nasilnog ponašanja. Istraživanje je realizovano sa ciljem utvrđivanja mogućnosti predviđanja nasilnog ponašanja na osnovu razvijenosti samokontrole. U istraživanju je učestvovalo 385 učenika završnih razreda srednjih škola, prosječne starosti 18 godina. Od mjernih instrumenata primjenjene su Skala za ispitivanje samokontrole i Skala za spitivanje učestalosti manifestovanja internalizovanog i eksternalizovanog nasilnog ponašanja. Rezultati linearne regresione analize su pokazali da je na osnovu dimenzija samokontrole Zdrave navike ($\beta = -0.331$), Promišljenost ($\beta = -0.183$), Pouzdanost ($\beta = -0.130$) i Opšta samodisciplina ($\beta = -0.135$) moguće predviđati internalizovano nasilno ponašanje, a na osnovu dimenzija Zdrave navike ($\beta = -0.285$) i Opšta samodisciplina ($\beta = -0.141$) moguće predviđati eksternalizovano nasilno ponašanje. Dobijeni rezultati su potvrdili značaj koncepta samokontrole za razumijevanje ponašanja, sa posebnim akcentom na ispoljavanju internalizovanog i eksternalizovanog nasilnog ponašanja.

Ključne riječi

samokontrola, internalizovano nasilno ponašanje, eksternalizovano nasilno ponašanje

1. UVOD

Samokontrola zauzima značajno mjesto u istraživanjima koja se bave ispitivanjem uzroka različitih oblika ljudskog ponašanja. Tangney, Baumeister i Luzio Boone (2004) samokontrolu definišu kao spremnost na promjene sa ciljem adaptacije na uslove sredine radi optimalnog funkcionisanja, dok Gottfredson i Hirschi (1990) samokontrolu definišu kao stabilnu crtu ličnosti koja se razvija u ranom djetinjstvu, kroz socijalizaciju sa roditeljima/starateljima.

Koliko je samokontrola značajna za svakodnevno funkcionisanje pokazuju rezultati istraživanja o tome da su osobe sa jakom samokontrolom optimalno usklađene sa okruženjem u kome žive,

što nužno utiče na njihov subjektivni osjećaj sreće i dobro fizičko i mentalno zdravlje (Tangney et al., 2004). Istraživanja pokazuju i da su osobe sa jačom samokontrolom više u stanju da kontrolišu svoje misli, emocije i inhibiraju impulse u odnosu na osobe sa slabijom samokontrolom (de Ridder et al., 2012). Osobe koje imaju slabiju samokontrolu su sklonije različitim poteškoćama u socijalizaciji i socijalnom životu, što za posljedicu može imati zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, sklonost kriminalnom ponašanju, impulsivnoj kupovini i prokrastinaciji (de Ridder et al., 2012). Takođe, osobe sa niskom samokontrolom su neosjetljive, sklone rizičnom ponašanju, nesenzibilne za potrebe drugih ljudi, impulsivne, niskog praga tolerancije na frustraciju i slabije sposobnosti za sagledavanje dugoročnih posljedica svog ponašanja. U tom kontekstu, sklonije su kako činjenju krivičnih djela i različitih prestupa, tako i izloženosti različitim oblicima kriminalnog ponašnja (Gottfredson i Hirschi, 1990).

Jedan od često ispitivanih oblika ponašanja koji utiče na negativnu percepciju sebe, a još više na neadekvatne odnose sa drugim ljudima je nasilno ponašanje. U nastojanju da se otkriju uzroci nasilnog ponašanja u literaturi se često ističe značaj samokontrole (DeWal et al., 2010; Unnever i Cornell, 2003; Wiesner i Rab, 2015; Wright et al., 2016; Özbay i Köksoy, 2009), sa posebnim naglaskom na Teoriju samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990) koja je nastala upravo sa ciljem da objasni različite oblike kriminalnog ponašanja, a time i ispoljavanja nasilja.

Svjetska zdravstvena organizacija nasilje definiše kao namijerno ispoljavanje fizičke ili psihološke sile prema sebi, drugom lica ili grupi ljudi, koja dovodi ili će dovesti do psihološke štete, fizičke povrede ili smrti (Durrant, 2018). Nasilno ponašanje je u ovom radu analizirano kroz dva aspekta: internalizovano nasilno ponašanje i eksternalizovano nasilno ponašanje. Internalizovano nasilno ponašanje je moguće definisati kao nasilno ponašanje okrenuto ka sebi, a neke od manifestacija su konzumiranje duvana, prekomjerno konzumiranje alkohola ili zloupotreba psihoaktivnih supstanci. Eksternalizovano nasilno ponašanje se odnosi na ponašanja koja su usmjerena prema drugim ljudima, a neke od manifestacija su nanošenje tjelesnih povreda drugoj osobi, učešće u tučama, oštećivanje tuđe imovine, seksualno nasilje itd.

Istraživanja koja su za cilj imala analizu povezanosti samokontrole i nasilnog ponašanja su se u objašnjenjima najčešće oslanjala na Teoriju samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990). Autori teorije su koncept samokontrole razradili kroz objašnjenje ispoljavanja kriminalnog ponašanja upravo radi slabe sposobnosti kontrole, koja se stiče kroz proces socijalizacije. Brižni i pažljivi roditelji svojim ponašanjem utiču na formiranje jake samokontrole kod djeteta. Od odnosa koji imaju roditelji sa djetetom zavisi kvalitet kasnijih interpersonalnih odnosa, kako sa vršnjacima, tako i sa svim značajnim drugim osobama. U skladu sa tim, loš odnos roditelja prema djetetu utiče na loš odnos djeteta prema drugim ljudima, kako u periodu djetinjstva, tako i u narednim razvojnim fazama (Gottfredson, 2018).

Dosadašnja istraživanja su pokazala da je Teorija samokontrole opravdana, pri čemu je na osnovu slabe samokontrole moguće objasniti različite oblike kriminalnog ponašanja, a time i ponašanja koje je povezano sa nasiljem. Özbay i Köksoy (2009) su na osnovu rezultata istraživanja koje je provedeno sa ciljem ispitivanja koliko je moguće na osnovu samokontrole predvidjeti nasilno ponašanje došli do zaključka da samokontrola ima pozitivan efekat na ispoljavanje nasilja. Što je slabija samokontrola, to je intenzivnije ispoljavanje nasilnog kriminalnog ponašanja. Rezultati istraživanja koje je provedeno sa ciljem ispitivanja odnosa samokontrole i maloljetničkog prestupništva, pokazali su da je samokontrola u značajnoj vezi kako sa ispoljavanjem

društveno neprihvatljivog ponašanja, tako i sa viktimizacijom (Wiesner i Rab, 2015). Drugim riječima, osobe koje su imale nižu samokontrolu, češće su i ispoljavale različite oblike društveno neprihvatljivog ponašanja (uključujući i nasilno ponašanje) i češće su bile i žrtve društveno neprihvatljivog ponašanja. Identifikovana je i povezanost između niske samokontrole i sklonosti vršnjačkom nasilju (Unnever i Cornell, 2003), kao i ispoljavanju nasilju u partnerskim odnosima (Payne et al., 2010). Koncept samokontrole razmatran je i u odnosu sa crtama Mračne trijade (Wright, i dr., 2016), sa ciljem ispitivanja uzroka nasilnog ponašanja. Rezultati istraživanja su pokazali da crte ličnosti Mračne trijade (psihopatija, narcizam i Makijevelizam) u kombinaciji sa niskom samokontrolom imaju visoku prediktivnu vrijednost u kontekstu predviđanja nasilnog kriminalnog ponašanja.

Primarni cilj autora Tangney et al., (2004), na čijem se konceptu samokontrole zasniva ovo istraživanje, nije bio u objašnjenju isključivo kriminalnog ponašanja, kao u Teoriji samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990), već im je cilj bio da opišu sposobnost samokontrole kroz različite aspekte ljudskog funkcionisanja sa kojima je samokontrola povezana. U tom kontekstu, autori su na osnovu rezultata niza istraživanja koja su realizovali došli do sljedećih zaključaka:

- a) Osobe koje imaju veću sposobnost samokontrole postižu bolje rezultate u školi, a kasnije i na poslu, jer na vrijeme izvršavaju radne zadatke, ne dozvoljavaju da aktivnosti iz slobodnog vremena utiču na vrijeme planirano za rad, koriste optimalno vrijeme za rad i ne dozvoljavaju da im se u posao „upliću“ emocionalni distraktori;
- b) Samokontrola je povezana i sa kontrolom impulsa. Jedan od često isticanih pokazatelja kontrole impulsa jeste adekvatan i optimalan unos hrane i pića u organizam. Osobe sa niskom samokontrolom imaju problem sa kontrolom impulsa, a time često imaju i poremećaje vezane za unos hrane i pića, ali i drugih supstanci (npr. psihoaktivnih supstanci) u organizam. Nasuprot tome, osobe koje imaju adekvatno razvijenu sposobnost samokontrole rjeđe će imati gore navedene poremećaje;
- c) Mnogi psihički poremećaji uključuju i neuspjeh u samokontroli. Slabija samokontrola može biti i uzrok, ali i posljedica određenih psihičkih smetnji. Naime, slaba samokontrola je jedan od indikatora različitih mentalnih poremećaja, koji su definisani u Međunarodnoj klasifikaciji mentalnih poremećaja (ICD-11) i Dijagnostičkom i statističkom priručniku za psihičke poremećaje (DSM-5), ali isto tako se može javiti kao posljedica postojanja psihičkih poteškoća, koji utiču na smanjivanje kapaciteta za kontrolu impulsa, emocija i ponašanja. Sposobnost samokontrole je povezana i sa kvalitetom interpersonalnih odnosa. Jaka samokontrola može osobu učiniti puno privlačnijom potencijalnom partneru i doprinijeti poboljšanju interpersonalnih odnosa na različite načine. Samokontrola je direktno povezana sa harmonijom u odnosima;
- d) Osjećanja krivice i stida, kao emocije koje su povezane sa moralnim rezonovanjem, su takođe značajno povezane sa kapacitetom za samokontrolu. Osobe koje imaju visoku samokontrolu češće će za svoje neadekvatno ponašanje osjećati stid i krivicu i zahvaljujući samokontroli u sličnim okolnostima uspijevati da iskontrolišu sopstveno ponašanje.

Svi navedeni aspekti koji su se pokazali kao segmentni samokontrole mogu biti povezani i sa ispoljavanjem različitih oblika nasilnog ponašanja, pri čemu je provjera te povezanosti ujedno i

osnovni cilj ovog istraživanja. S obzirom na to da su se dosadašnja istraživanja, koja su dovodila u vezu samokontrolu i nasilno ponašanje (DeWal et al., 2007; Payne et al., 2010; Unnever i Cornell, 2003; Wiesner i Rab, 2015; Wright et al., 2016; Özbay i Köksoy, 2009) oslanjala na Teoriju samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990), u ovom radu se krenulo od koncepta samokontrole autora Tangney et al. (2004). Gottfredson i Hirschi (1990) niskom samokontrolom objašnjavaju isključivo različite oblike kriminalnog ponašanja, dok Tangney et al. (2004) različitim nivoima samokontrole objašnjavaju sve oblike ponašanja sa kojima je moguće samokontrolu dovesti u vezu (školski uspjeh i uspjeh na poslu, poremećaje ishrane, moralno ponašanje itd.).

Problem istraživanja je operacionalizovan u smjeru utvrđivanja prediktivne vrijednosti dimenzija samokontrole, sa ciljem predviđanja eksternalizovanog i internalizovanog nasilnog ponašanja. Na osnovu dosadašnjih istraživanja o povezanosti samokontrole i eksternalizovanog nasilnog ponašanja (DeWal et al., 2007; Payne et al., 2010; Unnever i Cornell, 2003; Wiesner i Rab, 2015; Wright et al., 2016; Özbay i Köksoy, 2009), na osnovu rezultata istraživanja o povezanosti samokontrole i internalizovanog nasilnog ponašanja (de Ridder et al., 2012), te na osnovu povezanosti agresivnog ponašanja i samokontrole (DeWal et al., 2007) definisana je hipoteza da je na osnovu nivoa razvijenosti samokontrole moguće predviđati internalizovano i eksternalizovano nasilno ponašanje.

2. METOD

2.1 Uzorak

Uzorak su činili učenici završnih razreda srednjih škola. Ukupan uzorak ima 385 ispitanika, a učenici su anketirani u školama sa područja Pala, Istočnog Sarajeva, Višegrada, Prijedora i Banja Luke. U uzorku je zastupljeno 58.70% ispitanika ženskog pola. Raspon hronološkog uzrasta ispitanika se kretao između 16-23 godine, sa prosljeničnim uzrastom od 18 godina (40.52%). U odnosu na mjesto prebivališta, 51.91% ispitanika se izjasnilo da živi u gradu, 35.06% ispitanika se izjasnilo da živi u manjem mjestu, dok se 12.47% ispitanika izjasnilo da živi na selu.

2.2 Instrumenti

U istraživanju su primjenjena dva instrumenta: Skala za ispitivanje samokontrole i Skala za spitivanje učestalosti manifestovanja nasilnog ponašanja.

Skalu za ispitivanje samokontrole (Self-Control Scale - Tangney et al., 2004) čini 36 stavki, na koje ispitanici odgovaraju zaokruživanjem jednog od pet ponuđenih odgovora (1 – uopšte se ne slažem, a 5 – u potpunosti se slažem) u skladu sa tim koliko se sadržaj tvrdnje odnosi na njih. Skalu čini pet dimenzija i to: Opšta samodisciplina („Imam poteškoće da promijenim loše navike.“; Teško mi je ustati rano ujutro.“, Nikada ne prihvatam da radim ono što je loše za mene.“), Promišljenost („Kažem sve što mislim“, „Trošim mnogo novca.“, U momentu/trenutku mnoge stvari uradim nagonski.“), Zdrave navike („Uspješno odolijevam iskušenjima.“, Praktikujem aktivnosti koje su dobre za moje zdravlje.“, „Ponekad pretjerujem u konzumiranju alkohola/droge.“), Radne navike („Lijen/a sam.“, „Uvijek radim ili učim po cijelu noć, da bih stigao/la završiti posao u zadnji momenat.“, Uživavanje i zabava me ponekad sprječavaju da završim posao.“) i Pouzdanost („Ljudi mogu računati na mene, jer se uvijek držim dogovora.“, „Često mijenjam mišljenje.“, „Ja sam pouzdana osoba.“). Veći broj bodova znači veći nivo

samokontrola. Kronbah-alfa koeficijent pouzdanosti za izvornu skalu je bio 0.89, dok je u ovom istraživanju 0.78 što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost.

Skalu za ispitivanje nasilnog ponašanja (Koledin, 2016) čini 10 stavki i to 4 stavke koje se odnose na ispitivanje internalizovanog nasilja (konzumiranje cigareta, alkohola, psihoaktivnih supstanci i kockanje) i 6 stavki koje se odnose na ispitivanje eksternalizovanog nasilja (nanošenje tjelesnih povreda, učestvovanje u tučama, seksualno uznemiravanje itd.). Skala je trostepena, a zadatak ispitanika je da u skladu sa tim koliko puta su manifestovali navedeni oblik ponašanja zaokruže jedan od tri ponuđena odgovora (1 – nikada, 2 – nekoliko puta, 3 – veoma često). Manji broj bodova podrazumijeva rjeđe ispoljavanje nasilnog ponašanja. Kronbah-alfa koeficijent za skalu u cjelini je 0.82. S obzirom na to da su u analizi krištene subskale, koeficijenti pouzdanosti su sljedeći; internalizovano nasilje 0.80, eksternalizovano nasilje 0.86. Zaključak je da instrument i u cjelini, a i u odnosu na subskale ima adekvatnu pouzdanost.

3. REZULTATI

Na osnovu postupka regresione analize procijenjena je linearna kombinacija nezavisnih prediktorskih varijabli sa ciljem predviđanja zavisne, kriterijske varijable. Zavisna, kriterijska varijabla je nasilno ponašanje tj. internalizovano i eksternalizovano nasilno ponašanje. Nezavisne varijable, tj. prediktori su dimenzije samokontrola i to: Opšta disciplina, Promišljenost, Zdrave navike, Radne navike i Pouzdanost.

Na osnovu dobijenih rezultata koeficijent korelacije između internalizovanog nasilnog ponašanja i skupa prediktora koji čine dimenzije samokontrola iznosi 0.429 i statistički je značajan na nivou 0.01. što upućuje na zaključak da između internalizovanog nasilnog ponašanja i dimenzija samokontrola postoji značajna povezanost. Veličine i predznaci parcijalnih odnosa prediktorskih varijabli su prikazani u tabeli 1.

Tabela 1. Doprinos pojedinačnih varijabli regresionoj funkciji za internalizovano nasilno ponašanje

Prediktori	Beta	t	Sig.
Opšta samodisciplina	-0.135	-1.998	0.047
Promišljenost	-0.183	-3.205	0.001
Zdrave navike	-0.331	-5.323	0.000
Radne navike	0.051	.813	0.417
Pouzdanost	-0.130	-2.155	0.032

U skupu prediktora, četiri od pet analiziranih dimenzija se pokazalo statistički značajno. Najveći parcijalni odnos u objašnjenju individualnih razlika u odnosu na samokontrolu i internalizovano nasilno ponašanje ima dimenzija Zdrave navike ($\beta = -0.331$), koja se odnosi na tendenciju ka zdravom načinu života, a nakon ove dimenzije značajan parcijalni odnos u objašnjenju ima dimenzija Promišljenost ($\beta = -0.183$), koja se prema sadržaju stavki koje je čine odnosi na impulsivnost. Značajni prediktori su i dimenzija Pouzdanost ($\beta = -0.130$), koja se odnosi na pouzdanost u interakciji sa drugim ljudima, te dimenzija Opšta samodisciplina ($\beta = -0.135$), koja se odnosi na sposobnost kontrole sopstvenog ponašanja. Jedino se dimenzija Radne navike, nije pokazala kao značajan prediktor internalizovanog nasilnog ponašanja.

Analizirajući odnos između eksternalizovanog nasilnog ponašanja i skupa prediktora koji čine dimenzije samokontrola, na osnovu dobijenih rezultata moguće je zaključiti da i u ovom slučaju postoji povezanost. Naime, koeficijent korelacije između zavisne varijable i skupa prediktora iznosi 0.340 i značajan je na nivou 0.01. Veličine i predznaci parcijalnih odnosa prediktorskih varijabli su prikazani u tabeli 2.

Tabela 2. Doprinos pojedinačnih varijabli regresionoj funkciji za eksternalizovano nasilno ponašanje

Prediktori	Beta	t	Sig.
Opšta samodisciplina	-.141	-1.997	.047
Promišljenost	-.051	-.858	.391
Zdrave navike	-.285	-4.409	.000
Radne navike	.051	.781	.435
Pouzdanost	.083	1.318	.188

Na osnovu prikazanih rezultata zaključak je da su se u skupu prediktora dvije od pet dimenzija izdvojile kao značajne. Dimenzija Zdrave navike ($\beta = -0.285$) se i u kontekstu predviđanja eksternalizovanog nasilnog ponašanja izdvojila kao najznačajniji prediktor, a odmah iza nje je dimenzija Opšta samodisciplina ($\beta = -0.141$). Drugim riječima, slabija briga za sopstveno zdravlje i slabija kontrola sopstvenog ponašanja značajno predviđaju eksternalizovano nasilno ponašanje. Preostale tri dimenzije se nisu pokazale kao značajni prediktori.

4. DISKUSIJA

S obzirom na to da je kapacitet za samokontrolu jedan od značajnih mehanizama adaptacije, te da su ljudi koji su optimalno usklađeni sa okruženjem ujedno srećniji i fizički i mentalno zdraviji (Tangney et al., 2004), svako istraživanje koje u svom problemu ima analizu odnosa između tako značajne sposobnosti pojedinca i različitih oblika ponašanja predstavlja doprinos nastojanjima nauke da otkrije koje to individualne karakteristike doprinose povećavanju kvaliteta života i smanjivanju intenziteta ponašanja koji taj kvalitet slabe. Značaj proučavanja koncepta samokontrola je posebno prepoznat na polju kontrole različitih oblika društveno neprihvatljivih ponašanja, sa naglaskom na ponašanja koja su uzrokovana nemogućnošću kontrole impulsa, poput različitih oblika zavisnosti i agresivnog, a time i nasilnog ponašanja.

Dobijeni rezultati su u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja, pri čemu je potvrđeno da je snižena sposobnost samokontrola značajn prediktor nasilnog ponašanja, pri čemu osobe koje češće ispoljavaju različite oblike internalizovanog nasilnog ponašanja (češće konzumiraju cigarete, prekomjerno konzumiraju alkohol, zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance i češće se kockaju) imaju poteškoće u kontroli misli, emocija i ponašanja.

Ukoliko se dimenzije analiziraju posebno, zaključak je da su osobe koje ne vode računa o svom zdravlju, koje su sklone impulsivnom reagovanju, koje nisu pouzdane u kontaktu sa drugim ljudima, te osobe koje imaju poteškoće u kontroli sopstvenog ponašanja sklonije internalizovanom nasilju.

Na osnovu slabije samokontrola je moguće predvidjeti i nasilno ponašanje koje je okrenuto ka drugim ljudima, kao što je učestvovanje u tučama, nanošenje tjelesnih povreda drugima, sek-

sualno uznemiravanje, te oštećivanje tuđe imovine. U tom kontekstu, ove osobe slabije vode računa o svom zdravlju i imaju poteškoće u kontroli spostvenog ponašanja.

Razliku u broju dimenzija samokontrole na osnovu kojih je moguće predviđati nasilno ponašanje moguće je objasniti prirodom samog nasilnog ponašanja, te sadržajem dimenzija samokontrole. Očekivano je bilo da će se na osnovu ispitivanih dimenzija bolje predviđati internalizovano, nego eksternalizovano ponašanje. S obzirom na to da su ispitivani adiktivni oblici ponašanja koji u svojoj osnovi, po definiciji imaju slabiju kontrolu impulsa (Brlas, 2012; Heather i Stockwell, 2004; Heyman, 2009), koja čini dimenziju Promišljenost, što za posljedicu ima i slabiju kontrolu spostvenog ponašanja (Opšta samodisciplina), te da osobe koje ispoljavaju takvo ponašanje upravo lošim navikama oštećuju svoje zdravlje (Zdrave navike) i stilom života kojim žive postaju neodgovorni i nepuzdani u socijalnim interakcijama (Poudzanost), razumljivo je da imaju slabiju samokontrolu u cjelini.

Pored toga što je na osnovu dobijenih rezultata potvrđena teza o prediktivoj moći samokontrole u kontekstu predviđanja nasilnog ponašanja, koja je potvrđena i rezultatima ranijih istraživanja, prednost sprovedenog istraživanja jeste i u odabiru instrumenta za procjenu samokontrole. Naime, u dosadašnjim istraživanjima sa sličnim problemom najčešće je teorijsko utemeljenje bilo u Teoriji samokontrole (Gottfredson i Hirschi, 1990), pri čemu je u skladu sa tim korišten i instrument sa stavkama i dimenzijama koje su konstruisane u svjetlu navedene teorije. U ovom istraživanju se krenulo od shvatanja samokontrole kao sposobnosti prevazilaženja ili promjene ponašanja u skladu sa stimulusima iz spoljašnjeg okruženja (Tangney et al., 2004). Na taj način je korišten instrument za procjenu samokontrole koji je u skladu sa istaknutom definicijom i konceptom samokontrole u okviru kog je mjerni instrument konstruisan. Potvrda o mogućnosti predviđanja internalizovanog i eksternalizovanog nasilnog ponašanja, na osnovu analiziranih dimenzija samokontrole, je u tom kontekstu još značajnija.

Ograničenje istraživanja predstavlja odabir uzorka, pri čemu bi u budućim istraživanjima bilo korisno napraviti adekvatnu uzrasnu strukturu ispitanika. U narednim istraživanjima bilo bi korisno i odabrati uzorak ispitanika koji su registrovani kao izvršioc krivičnih djela sa elementima nasilja. Na taj način bi se otklonio nedostatak prikupljanja podataka na osnovu samoiskaza ispitanika (u kontekstu manifestovanja nasilnog ponašanja), pri čemu je u takvim slučajevima uvijek upitna njihova iskrenost. Pored navedenog, bilo bi korisno napraviti i komparativnu analizu rezultata na različitim skalama samokontrole, na istom uzorku. U tom kontekstu bi bilo zanimljivo koristiti skalu za ispitivanje samokontrole (Self-Control Scale - Tangney et al., 2004), koja je korištena u ovom istraživanju, te skalu za ispitivanje samokontrole koja se koristi za provjeru Teorije samokontrole (Low Self-Control Scale - Grasmick et al., 1993). Dobijeni rezultati bi išli u prilog kako boljeg razumijevanja koncepta samokontrole u kontekstu nasilnog ponašanja, tako i njegovog uspješnijeg predviđanja.

Na temelju rezultata istraživanja, može se izvesti generalni zaključak o tome da je osnovna hipoteza o mogućnosti predviđanja internalizovanog i eksternalizovanog nasilnog ponašanja na osnovu nivoa razvijenosti samokontrole potvrđena, pri čemu se dobijeni rezultati potvrdili značaj koncepta samokontrole za razumijevanje ponašanja, u konkretnom slučaju, internalizovanog i eksternalizovanog nasilja.

Literatura:

- Brlas, S. (2012). *Važno je ne započeti: neki temeljni pojmovi psihologije ovisnosti*. Zavod za javni zdravstvo Sveti Rok.
- de Ridder, D. T., Lensvelt-Mulders, G., Finkenauer, C., Stok, F. M., & Baumeister, R. F. (2012). Taking Stock of Self-Control: A Meta-Analysis of How Trait Self-Control Relates to a Wide Range of Behaviors. *Personality and Social Psychology, 16*(2), 76-99. <https://doi.org/10.1177/1088868311418749>
- DeWal, N. C., F. B. R., Stillman, T. F., & Gailliot, M. T. (2007). Violence restrained: Effects of self-regulation and its depletion on aggression. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 62–76. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.12.005>
- Durrant, R. (2018). *An Introduction to Criminal Psychology*. Routledge.
- Gottfredson, M. R. (2018). Violence, Self- Control Theory and Criminal. In A. T. Vazsonyi, D. J. Flannery, & M. DeLisi, *The Cambridge Handbook of Violent Behavior and Aggression* (str. 301-323). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316847992.018>
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Grasmick, H. G., Tittle, C. R., Bursik, R. J., & Arneklev, B. J. (1993). Testing the core empirical implications of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 30*, 5-29. <https://doi.org/10.1177/0022427893030001002>
- Heather, N., & Stockwell, T. (2004). *The Essential Handbook of Treatment and Prevention of Alcohol Problems*. John Wiley & Sons Ltd.
- Heyman, G. M. (2009). *Addiction: A Disorder of Choice*. Harvard University Press.
- Koledin, G. (2016). *Kriminogeno ponašanje i mogućnost predviđanja*. Grafid.
- Özbay, Ö., & Köksoy, O. (2009). Is Low Self-Control Associated With Violence Among Youths in Turkey? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 53*(2), 145-167. <https://doi.org/10.1177/0306624X08314577>
- Payne, B. K., Higgins, G. E., & Blackwell, B. (2010). Exploring the link between self-control and partner violence: Bad parenting or general criminals. *Journal of Criminal Justice, 38*, 1015-1021. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.07.003>
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Luzio Boone, A. (2004). High Self-Control Predicts Good Adjustment, Less Pathology, Better Grades, and Interpersonal Success. *Journal of Personality, 72*(2), 271-324. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x>
- Unnever, J. D., & Cornell, D. G. (2003). Bullying, Self-Control, and ADHD. *Journal of Interpersonal Violence, 18*, 129-147. <https://doi.org/10.1177/0886260502238731>
- Wiesner, M., & Rab, S. (2015). Self-Control and Lifestyles: Associations to Juvenile Offending, Violent Victimization, and Witnessing Violence. *An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice, 10*(2), 1-25. <https://doi.org/10.1080/15564886.2014.941520>
- Wright, J. P., Morgan, M. A., Almeida, P. R., Almosaed, N. F., Moghrabi, S. S., & Bashatah, F. S. (2016). Malevolent Forces: Self-Control, the Dark Triad, and Crime. *Youth Violence and Juvenile Justice, 1-25*. <https://doi.org/10.1177/1541204016667995>

SELF-CONTROL IN THE FUNCTION OF PREDICTING INTERNALIZED AND EXTERNALIZED VIOLENT BEHAVIOR

Preliminary note

Abstract

The importance of studying the concept of self-control, as one of the mechanisms of adaptation, is especially recognized in the field of controlling various forms of socially unacceptable behaviors, and thus violent behavior. The research was conducted with the aim to explore the predictive power of self-control in the context of internalized and externalized violent behavior. The sample was 385 final-grade high school students. As the measuring instruments, the self-control scale as well as the scale for examining the frequency of manifested internalized and externalized violent behavior have been used. Linear regression analysis has been applied. Results show that dimensions of self-control Healthy habits ($\beta = -0.331$), Deliberate ($\beta = -0.183$), Reliability ($\beta = -0.130$) and General capacity for self-discipline ($\beta = -0.135$) significantly predicts internalized violent behavior, dimensions Healthy habits ($\beta = -0.285$) and General capacity for self-discipline ($\beta = -0.141$) predicts externalized violent behavior. The importance of the concept of self-control for understanding behavior has been reaffirmed, by emphasizing the manifestation of internalized and externalized violent behavior.

Key words: Self-control, internalized violent behavior, externalized violent behavior

Podaci o autoru

Gorjana Vujović, Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Katedra za psihologiju.
E-mail: gorjana.vujovic@ff.ues.rs.ba

